

РОЛЬ ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВА В СТВОРЕННІ СПЕЦІАЛЬНОГО ТРИБУНАЛУ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Гліка М. І.

*аспірантка кафедри міжнародного права
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Російська агресія проти України поставили питання про механізми притягнення до відповідальності осіб, які вчинили міжнародні злочини. Важливе місце в цій дискусії займає потенційна роль загальних принципів права, як одно із джерел міжнародного кримінального права.

Чи не найбільш прикладним напрямком де загальні принципи права, зокрема принцип невідворотності покарання, можуть бути застосовані до покарання російських воєнних злочинців, зокрема, є покарання і переслідування за злочин агресії, який є одним із найсерйозніших порушень міжнародного права.

Однак щодо притягнення до відповідальності за даний злочин виникають юридичні складнощі, зокрема, що стосується юрисдикції МКС. Зокрема, в контексті злочину агресії проти України, це означає, що попри кричущі порушення міжнародного права, існують юридичні обмеження, які можуть ускладнити або зробити неможливим притягнення до відповідальності осіб.

Згідно із Римським статутом МКС, юрисдикція суду здійснюється лише над тими злочинами, які чітко перелічені у Статуті. Це впливає і із загального принципу права «немає покарання без закону» (*nullum crimen sine lege*), застосування якого в практиці цього Суду ми будемо розглядати в одному із наступних підрозділів цього дисертаційного дослідження. І хоча Кампальські поправки до Римського статусу 2010 р. дозволяють МКС здійснювати юрисдикцію щодо злочину агресії [1], однак вони не можуть бути застосовані до факту агресії РФ проти України.

Для розв'язання цієї проблеми, Україна пропонує створити Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України (англ. *the Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine*). Як зазначають провідні українські юристи-міжнародники А. О. Кориневич та Т. Б. Короткий, в умовах коли МКС не може покарати за злочин агресії, саме створення Спеціального трибуналу є «найкоротшим, найбільш ефективним способом притягнути до

відповідальності за злочин агресії вище російське військово-політичне керівництво» [2, с. 35].

Водночас створення такого трибуналу наштовхується і на критику з боку МКС. Так, Прокурор МКС К. Хан розкритикував ініціативу створення Спеціального трибуналу, зазначивши, що світове співтовариством повинне «замість фрагментації працювати над консолідацією» і наголосив, що МКС здатен притягнути до відповідальності військово-політичне керівництво РФ, щоправда за інші злочини, передбачені Римським статутом [3].

Українська правова спільнота, у відповідь на ці сумніви підкреслює, що створення Трибуналу не створюватиме ризиків фрагментації міжнародного кримінального права, а навпаки – він виконуватиме співмірну із МКС комплементарну функцію в міжнародному кримінальному правосудді. Так, А. О. Кориневич, Т. Б. Короткий, М. М. Гнатівський підкреслюють, що його створення «жодним чином не перешкоджає» юрисдикції МКС, а від цього Суду «Україна чекає рішень щодо злочинів геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності» [2, с. 35; 4].

На нашу думку, саме застосування загальних принципів права може допомогти розв'язати ці суперечки та попередити конфлікти юрисдикцій. І провідна роль у цьому сенсі може належати такому загальновизнаному кримінальній юстиції, як невідворотність покарання.

У першу чергу слід наголосити, що метою кримінального правосуддя чи то на національному, чи то на міжнародному рівні, рівною мірою є покарання як *злочинців*, так і *злочинів*. Наприклад, яка зазначалася у рішенні МКС у справі «Прокурор проти Томаса Лубангі Діло», просто покарання особи може бути недостатньо, в тому разі, якщо окремі його діяння залишилися за межами обвинувального акту [5, para 46].

Відповідно, це суперечить аргументу К. Хана, стосовно того, що МКС може притягнути російське військово-політичне керівництво до відповідальності, хай і за інші злочинні діяння, і цього буде достатньо для того, щоб відмовитися від ідеї створення Спеціального трибуналу. У цьому випадку, непокарання злочину агресії суперечитиме принципу невідворотності покарання та попередній практиці самого МКС.

З іншого боку, як відомо, відповідальність держав у міжнародному праві, є як матеріальною, так і нематеріальною. Покарання винних за конкретні злочини і покарання таких злочинів в цілому (а у випадку України, мова йде в першу чергу про злочин агресії), є неодмінною складовою нематеріальної відповідальності і справедливої сатисфакції.

Проте практичне значення принципу невідворотності покарання не вичерпується лише цим аспектом: він може відіграти ключову роль у притягненні до відповідальності президента РФ В. Путіна, прем'єр-

міністра РФ М. Мішустріна та міністра закордонних справ С. Лаврова. Справа в тому, що він може надати обґрунтування подоланню функціональних імунітетів, які захищають їх від відповідальності.

РФ, без сумніву, використовуватиме як контраргумент статус особистого та службового імунітетів, лідерів країни, уряду та міністра закордонних справ. Та саме практика міжнародного кримінального права дозволяє компетентно відповісти на такі претензії. Зокрема, неприйнятність імунітету високих посадовців у глобальному правосудді у разі вчинення ними міжнародних проступків було підкріплено в усіх статутах органів міжнародної кримінальної юстиції, від часів Нюрнберзького трибуналу.

Таким чином, існує бачення, що службові імунітети не становлять непереборної перешкоди у контексті притягнення до відповідальності за міжнародні злочини, і керівництво країн може притягатися у міжнародних судах «від імені міжнародної спільноти». Ймовірно, ключовим аргументом цього є вирок МКС у справі «Прокурор проти Аль-Башира» 2019 р., де Суд вказав на недійсність імунітетів перед міжнародними трибуналами: «В історії міжнародного права імунітет не мав пріоритету перед юрисдикцією міжнародного суду» [6, para. 115-117].

У 2002 році, Міжнародний Суд ООН у справі «Про ордер на затримання» (ДР Конго проти Бельгії) також підтвердив, що імунітет високих посадовців може бути відхилений, якщо їх оскаржують у міжнародних кримінальних судах [7, para. 24-26].

У той же час, саме принцип невідворотності покарання може дозволити створити юридичне підґрунтя для відмови від імунітетів «трійки» (англ. Trojka). Принцип невідворотності покарання ґрунтується на вірі в те, що правосуддя повинно бути досягнуто, незалежно від посади чи статусу злочинця. Вона виникла на попелищі світових воєн і була закріплена в трибуналах після Другої світової війни, де навіть найвищі посадовці переслідувалися за свої злочини.

Цей принцип має на меті забезпечити притягнення до відповідальності осіб, відповідальних за жакливі злочини, такі як геноцид, військові злочини та злочини проти людства. Це підкреслює зобов'язання міжнародної спільноти покласти край безкарності та забезпечити, щоб правосуддя як здійснилося, так і було видимим. І функціональні імунітети на цьому шляху не можуть бути перешкодою.

Саме на такому підході і ґрунтується українська офіційна позиція щодо створення Спеціального міжнародного трибуналу. Так, міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба, серед п'яти параметрів майбутнього Трибуналу проти агресії назвав:

– юрисдикція щодо фізичних осіб, які здійснюють ефективний контроль або безпосередньо керують політичними чи військовими діями;

– офіційний статус підсудного, як статус глави держави чи офіційний статус іншої посадової особи держави, не звільнятиме її від індивідуальної кримінальної відповідальності та не пом'якшуватиме покарання [8].

Відступ від імунітету «трійки» на основі принципу невідворотності покарання у випадку російських воєнних злочинців, матиме велике значення в міжнародному кримінальному праві. Це посиляє чітке повідомлення про те, що ніхто не стоїть вище закону та зміцнює глобальну прихильність до справедливості, стримує потенційних правопорушників і забезпечує жертвам схожість на закриття.

Хоча можна навести і контраргументи щодо відповідності принципу невідворотності покарання та імунітету «трійки» зберігаються, траєкторія міжнародного кримінального права зрозуміла: чаша терезів схиляється на користь справедливості та відповідальності. І російські воєнні злочини та злочин агресії не повинні залишитися непокараними.

Література:

1. Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court : Adoption of Amendments on the Crime of Aggression. Kampala, 11 JUNE 2010. [Electronic source]. Cit. 10.10.2024. Retrieved from – <http://www.icj-cij.org/docket/files/10/1895.pdf>.

2. Кориневич А. Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: Realpolitik проти невідворотного покарання за злочин агресії. *Український часопис міжнародного права*. 2022. №2. С. 33–42.

3. Карім Хан заявив, що МКС повноважний притягувати до відповідальності за військові злочини, скоєні в Україні : 06 грудня, 2022, 18:17 // Дзеркало Тижня. Цит. 17.09.2023. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/karim-khan-zajaviv-shcho-mks-povnovazhnij-pritjahuvati-do-vidpovidalnosti-za-vijskovyi-zlochiny-skojeni-v-ukrajini.html>

4. Назарчук І. Коли може бути створений спеціальний трибунал за зразком Нюрнберзького? / І. Назарчук // Юридична газета. Цит. 17.09.2023. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/koli-mozhe-buti-stvoreniy-specialniy-tribunal-za-zrazkom-nyurnberzkogo.html>

5. Decision concerning Pre-Trial Chamber I's Decision of 10 February 2006 and the Incorporation of Documents into the Record of the Case against Mr Thomas Lubanga Dyilo, Prosecutor v. Lubanga, Pre Trial Chamber I, 24 February 2006, ICC 01/04-01/06.

6. Situation in Darfur, Sudan : The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir. Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal. 6 May 2019, ICC-02/05-01/09 OA2.

7. Arrest Warrant of 1 I April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), Judgment, I.C.J. Reports 2002.

8. Дмитро Кулеба в Гаазі назвав п'ять параметрів майбутнього Спецтрибуналу для покарання керівництва РФ за злочин агресії проти України : 14 липня 2022 року о 11:36 // Міністерство закордонних справ України. Цит.: 05.10.2023. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-v-gaazi-nazvav-pyat-parametriv-majbutnogo-spectribunalu-dlya-pokarannya-kerivnictva-rf-za-zlochyn-agresiyi-proti-ukrayini>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-88>

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСУ І МІСЦЯ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПУБЛІЧНИМИ ЗАКУПІВЛЯМИ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Сара А. В.

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету*

Встановлення часу вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва – достатньо складне завдання, оскільки вчинення таких діянь, починаючи із моменту готування до приховування їх слідів, як правило, складає значні проміжки часу, що обумовлено специфікою процесу закупівель, який складається з окремих етапів, що мають нормативно визначені часові межі. На цій обставині наголошували всі попередні розробники дотичних предметів наукових досліджень [зокрема, див.: 1-3]. Це стосується моментів планування закупівлі, подання конкурсних заявок, проведення конкурсу, безпосередньо виконання договору. Останній етап у сфері будівництва може займати достатньо значний проміжок часу.

При встановленні місця вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень також необхідно враховувати специфіку здійснення публічних закупівель у сфері будівництва та розглядати зазначений елемент як комплексний. Так в сучасних умовах проведення електронних торгів дії злочинців, пов'язані із поданням конкурсних